

SÖRÖS LÁSZLÓ

Arzénes asszonyok

Women Using Arsenic

Abstract: In the summer of 1929, the news of a shocking series of murders claiming more than a hundred victims scandalized Hungary and the wider world. For nearly twenty years in the Tiszazug region, women poisoned their relatives who stood in their way, with arsenic soaked from flypaper or extracted from fly stones with the help of the midwife from Nagyréve, without being held accountable and despite that their actions had been brought to the attention of the authorities by anonymous letters for years. After the first letter, another 5 years had to pass before the wheels of justice started to turn.

An investigation was launched against 77 suspects, then charges were brought against 39 perpetrators, and finally 28 verdicts were reached, proving 162 intentional murders. In six cases, the court of first instance sentenced the perpetrators to death by rope, and three were executed.

Most of the perpetrators were women who killed their husbands, their lovers, children, or older relatives for inheritance.

In my essay, I would like to present the black chronicle of this mass arsenic poisoning from the beginning to its end, also covering how almost twenty years could pass without being held accountable and then the facts that could have led the women to ask for the help of the death-dealing midwife from Nagyréve.

The investigations were ordered in 1929; however, I start my essay from five years earlier, presenting the antecedents and the reasons that ensured the uninterrupted work of the "arsenic" midwife. Then, I scrutinize the investigation that was conducted over the course of three months in 1929 and concluded in October, discussing its difficulties and showing the cunning of the gendarmerie that broke the silence of the guilty women. After that, I will examine the court proceedings and their results.

Of course, it is impossible to present all the cases separately (77 investigations, 28 court proceedings); therefore, in addition to their common characteristics, I will cover a few cases that faithfully reflect the justice system of the time.

Keywords: Tiszazug, arsenic, series of murders, mass poisoning, death-dealing midwife, murderous women

Összefoglaló: 1929 nyarán döbbenetes, több mint száz áldozatot követelő gyilkosság sorozat híre rázza meg Magyarországot és a nagyvilágot. A tiszazugi térségben asszonyok közel húsz éven keresztül a nagyrévei bába segítségével légy papírból kiáztatott vagy légykőből kinyert arzénal mérgezték meg útjukban álló rokonaikat felelősségre vonás nélkül, annak ellenére, hogy cselekményükre éveken keresztül névtelen levelek hívták fel a hatóságok figyelmét. Az első levél után még 5 évnél kellett eltelnie, mire az igazságszolgáltatás gépezete beindult.

77 gyanúsított ellen indult nyomozás, majd 39 elkövetővel szemben vádat is emeltek, végül 28 ítélet született, 162 szándékos gyilkosságot bizonyítva. Hat esetben az elsőfokú bíróság kötél általi halálbüntetést szabott ki az elkövetőkre, melyből hármat végre is hajtottak.

Az elkövetők többsége asszony volt, aki férjével, szeretőjével, gyermekével vagy örökség miatt felmenőivel végzett.

Tanulmányomban ezen arzénos tömegmérgezés fekete krónikáját kívánom bemutatni a kezdetektől annak lezárásáig, kitérve arra is, hogyan telhetett el közel húsz év felelősségre vonás nélkül, majd mi vezethetett oda, hogy az asszonyok a halálosztó nagyrévei bába segítségét kérik.

A nyomozásokat 1929-ben rendelték el, de tanulmányomat öt évről korábbról indítva bemutatom az előzményeket, okokat, melyek biztosították az arzénos bába zavartalan munkálkodását. Ezután 1929-ben a három hónap alatt lefolytatott, októberben lezárt nyomozást veszem górcső alá, annak nehézségeire kitérve, de bemutatva azt a csendőri furfangosságát, mely megtörte a bűnös asszonyok hallgatását. Ezután a bírósági eljárásokat és annak eredményét vizsgálom.

Természetesen valamennyi ügyet külön-külön bemutatni nem lehet, hisz összesen 77 nyomozás, 28 bírósági eljárás van, ezért azok közös jellemzőin túl egy-egy esetre térek ki, mely híven tükrözi a kor igazságszolgáltatását.

Kulcsszavak: Tiszazug, arzén, gyilkosságsorozat, tömegmérgezés, halálosztó bába, gyilkos asszonyok

1. Bevezető

Az 1929 nyarán Magyarország, de még a külföldi, amerikai újságok figyelme is egy alföldi kis település és környékén több mint egy évtizeden keresztül elkövetett tömegmérgezés nyomozására, bírósági tárgyalásaira irányult. A több mint száz áldozatot követelő gyilkosságsorozat a tiszazugi arzénos asszonyok néven vált hírhedtté. Tiszazugban követték el ezen borzalmakat, mely egy földrajzi egységet jelöl, a Tisza és a Hármas-Körös közötti szögletet foglalja magában, az itt található 11 településsel,¹ azon belül is a felderített esetek túlnyomó többségét Nagyréven követték el. Néhány számadat arról, hogy miért is került a figyelem középpontjába ezen kis alföldi szöglet: a nyomozás 91 ember ellen indult, melyből 81 volt nő, végül 39 embert gyanúsítottak meg, 162 rendbeli szándékos emberöléssel. A bíróság 28 ítéletet hozott, melyből hat halálos ítélet volt, ebből azonban utóbb három büntetést a Kúria életfogytig tartó szabadságvesztésre enyhített.

Ezen számok is jól tükrözik, hogy a tanulmány írásakor az egyik fő kérdés az volt, hogy mire helyezzem a hangsúlyt? Hogy lehet egy ennyire sokrétű és összetett bűncselekmény-sorozatot bemutatni? Hogy lehet több büntetőeljárás leírását úgy összegezni, hogy az ne menjen az érthetőség rovására?

Ezért határoztam el, hogy a tanulmány megírása során igyekszem az események leírása mellett a kriminálisztika szemszögéből feltárni a múlt ezen eseményeit. Kutatómunkám során tapasztaltam, hogy szerencsés helyzetben vagyok, mivel ezen eseményekről több írás, tanulmány, újságcikk jelent meg, de még színdarab is készült és filmet is forgattak róla, de ezek egy részénél az események hiteles bemutatását mellőzve, tárgyilagos tudósítás helyett inkább a szenzációkeltés volt a cél. Tanulmányom megírása során ezért kellő óvatossággal kezeltem ezen forrásokat, ugyanakkor fontosnak

1 Kunszentmárton, Szelevény, Csépa, Tiszazug, Tiszasas, Öcsöd, Mesterszállás, Cserkeszölő, Tiszakürt, Tiszainoka, Nagyrév.

tartok az olvasó figyelmébe ajánlani két olyan munkát, amely alapját képezte írásomnak, és amelyek kellő alapossgal igyekeznek feltárni a történéseket. Az egyik a Magyar Királyi Csendőrség hivatalos sajtóorgánuma, a *Csendőrségi Lapok*. Az újság 1930 augusztusától kezdődően Szladek Barna nyugalmazott százados kilencrészes cikksorozatában számolt be az eseményekről, hangsúlyt fektetve a nyomozók munkájára, a bűncselekmények felderítésének bemutatására. A tanulmány másik fő alappillére azonban 86 évvel később íródott, a Korall kiadónál 2016-ban megjelent, Mátay Mónika által szerkesztett *Méregkeverők* című könyv volt, mely az eset bemutatásán túl több oldalról közelíti meg az eseményeket, ismertette a kor sajtójának hatását és a mérgezőes ügyek következményeit is.

A korszajó cikkeinek olvasása közben az ötlött szembe, hogy nem lehetett a tudósítások alapján az elkövetőket egyértelműen megítélni. Az akkori cikkek is egymásnak ellentmondóan írták le a bíró előtt álló tetteseket, asszonyokat. Volt, aki hidegvérrel gyilkoló bűnözőknek látta őket,² míg mások az akkori korszak gazdasági, társadalmi igazságtalanságának (iskolázatlanság, elszigetelődés) áldozatait fedezte fel bennük.³ Ma, majdnem száz év elteltével pedig már lehetetlen vállalkozás lenne ezen emberi sorsok teljes körű feltárása, tettük mozgatórugójának pontos kifürkészése.

Az eseményekről 1930-ban a *Nyugat* hasábjain beszámoló Móricz Zsigmond is felhívta az olvasója figyelmét, hogy az egyéni sorsok mögé kell nézni, ha az okokat keressük: „A szolnoki Törvényszék nagy tárgyalási terme zsúfolva. A bírói asztal előtt idős asszony áll. Falusi asszony, fekete ruhában, jómódúan, nagyon izléseesen öltözve, két kezét összeszeszi, mint a templomban az Úrasztala előtt [...]. Ez az asszony azzal a váddal áll a bírók előtt, hogy légyapapirból kifőzött méreggel megölte kilenc évvel ezelőtt édesapját, pár év múlva a férjét, aztán az ágyasát. Fontos az, hogy egy társadalmi réteg életébe nézhetünk bele: a magyar falu világról rántja le a leplet a tárgyalás.”⁴

2. Névtelen levelektől a nyomozás elrendeléséig

A kor tudósítása szerint⁵ az események kiindulópontja 1924-re datálódik, amikor is névtelen levél érkezett Tiszazug főjegyzőjéhez, Ébner Gyulához. Ebben az szerepelt, hogy a helyi bába, Fazekas Gyuláné Oláh Zsuzsanna a nemkívánt terhességek megszakításában segít. A főjegyző a bábát bekérte és számonkérte, aki természetesen mindent tagadott, de a főjegyző mégis feljelentés tétele mellett döntött, mivel az akkori törvények szerint a terhességmegszakítás bűncselekménynek számított. A magyar Büntető törvénykönyv és büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvény cikk (továbbiakban: Btk.) 285. §-a szerint, ha a terhes nő méhmagzatát szándékosan elhajtja, ha házasságon kívül esett teherbe, két év börtönnel, ellenkező esetben három év börtönbüntetéssel büntetendő. Ugyanezen büntetésre számíthatott az is, aki ehhez

2 Például Vámbéry Rusztem – Huszadik Század 1929.

3 Például Kassák Lajos.

4 GYÁNI GÁBOR: *Darabolós gyilkosok és arzénes asszonyok*, Rubicon, 2008/7–8.

5 *A tiszazugi arzén-tömeggyilkosságok rejtelméből*. Friss Újság, 1929. szeptember 11.

segítséget nyújtott, de ha ezt ellenszolgáltatást fejében tette, akkor már öt év börtön is kiszabható volt.

A főjegyző feljelentése eredménytelenül zárult, nem találtak bizonyítékot arra, hogy a bába „angyalcsináló” lett volna. Ennek bizonyítása nehéz is volt, mivel a magzatát elhajtó nő, mint fentebb láthattuk, maga is büntetésre számíthatott, így érdekelt volt abban, hogy a tette ne derüljön fény. Ezért terhelő bizonyíték nem volt, Fazekasnénak sikerült kicsúsznia az igazságszolgáltatás kezei közül.

Ezt követően újabb névtelen levelek érkeztek a főjegyzőhöz, melyekben már gyilkosságokkal vádolták a bábát. A levélíró szerint a bába segített a hozzá fordulóknak, hogy véglegesen „megszabaduljanak” problémás hozzátartozóiktól. A gyanút növelte, hogy ekkoriban a körorvost egy beteghez, a 46 éves Holyba Károlyhoz hívták, aki az ellátása ellenére pár nap múlva, 1924. október 6. napján gyanús körülmények között hirtelen elhunyt. Az orvos és a főjegyző ismét a csendőrséghez fordult. A kor írásai szerint⁶ a körorvosnak is gyanús volt a hörghuruttal kezelt áldozat halála, ugyanis betegsége nem indokolta a hirtelen halálát, testén külsérelmi nyom nem volt fellelhető, ezért mérgezésre gyanakodott. Ehhez azonban a már időközben elhantolt férfi exhumálására lett volna szükség, majd az azt követő vegyvizsgálatra, mely akkoriban igen költséges volt. Ezért az ügyészség kizárólag az orvos gyanújára alapozva nem rendelte el a vizsgálatot, mivel azt igazoló bizonyítékra nem derült fény, az eljárást lezárták. Ebben szerepet játszhatott még további két körülmény. Az egyik, hogy az akkori halottkém, Boros Lajos, az arzént osztó bábaasszony, Fazekas Gyuláné veje volt.⁷ Az exhumálás elmaradásának másik lehetséges oka az akkor hatályban volt 1887. évi 78.879/II. számú belügyminiszteri rendelet, mely többek között a halottvizsgálatról rendelkezett. A rendelet szerint exhumálásra kizárólag indokolt esetben és a bíróság döntése alapján kerülhet sor. Tehát az ügyésznek kizárólag az orvos gyanújára alapozva kellett volna kezdeményezni az eljárást, melyet nem talált elegendőnek. Fazekas Gyuláné ismét megúszta a felelősségre vonást – egy időre.

Holyba Károly halála utáni hónapban, 1924 novemberében eltűnt a koldulásból élő, 77 éves Antal Andrásné Sebők Julianna, gúnynevén Putris Panni. Az ő a lemezelenített holttestét következő év februárjában találták meg a Tiszában. Eltemetését követően ismét névtelen levél érkezett a csendőrséghez, mely szerint az áldozatot lánya, Bukovinszki Jánosné Sebők Anna ölte meg. Ekkor már elrendelték a holttest exhumálását, és az orvosszakértő megállapította, hogy az idős hölgy már halott volt, mikor a Tiszába került, halálát arzénmérgezés okozta. Megindult a nyomozás, és Sebők Annát kihallgatták, aki beismerő vallomást tett, és 1925. február végén letartóztatták. Vallomása szerint lekvárba keverve az arzénmérget, azt kenyérre kenve adta édesanyjának, majd magára hagyta. Hazatérve lánya közölte vele, hogy meghalt az édesanyja, akit ezt követően talicskán az éjszakai órában a Tiszához vitte, majd a folyóba dobta.

Később a bírósági tárgyaláson ezen beismerő vallomását visszavonta, és a bűncselekményt igyekezett a sógorára kenni, védekezése szerint ő mérgezte meg édesanyját és dobta a Tiszába a holttestét. A bíróság végül a bizonyítékok tükrében gyilkosság bűne

6 SZLADEK Barna: *A tiszazugi tömegmérgezés*, Csendőrségi Lapok, 1930/22–30, 723.

7 MÁTAY Mónika: *Méregkeverők*, szerk. MÁTAY Mónika, Korall Kiadó, 2016, 44.

miatt elsőfokon kötél általi halálra ítélte, melyet életfogytig tartó szabadságvesztésre változtattak át.⁸ A büntetőeljárás során a hatóság azt a körülményt, hogy honnan szerezte az arzénmérget, az elkövető nem vizsgálta, erről Sebők Anna is mélyen hallgatott.

Négy évvel később, 1929 áprilisában újabb három névtelen levél érkezett az ügyészséghez, melyben mérgezéssel vádoltak nagyrévi asszonyokat. A csendőrök ekkor sem találtak konkrét bizonyítékot, kizárólag a levelek íróját tudták azonosítani, aki azonban elzárkózott attól, hogy a csendőrökkel megossza a levélpapírra vetett értesüléseinek forrását. A levél írója Nagyrév község másik hivatásos bábájának, a néhai Székely Sándorné Rácz Zsuzsannának a sógornője volt, akit hamis vád miatt ezután eljárás alá vontak.

A névtelen levelek megírására okot az akkori tudósítások szerint a múltban kell keresni, mivel korábban Nagyrévben két bába is végezte tevékenységét. A két „mérgekverő” Fazekas Gyuláné és Székely Sándorné Rácz Zsuzsanna. A két bába között konfliktusokkal terhelt volt a viszony, mivel Székely Sándorné Rácz Zsuzsanna nem nézte jó szemmel „munkatársa” üzemeit, és nem volt hajlandó részt venni magzatelhajtásban. Később holttestét a Tiszából húzták ki, megállapítva, hogy gyilkosság áldozata lett, de az elkövető kilétére nem derült fény. A hozzátartozók egyértelműen Fazekas Gyuláné kezét látták az erőszakos halálában, ezért azon voltak, hogy az igazságszolgáltatás elé állíttassák, melyet a névtelen levelek írásával próbáltak meg elérni.⁹

A névtelen levelek után már helyi újságban, a *Kunszentmárton és Vidéke* című lapban: Nyikós László újságíró tollából egy cikk¹⁰ jelent meg tömeges mérgezésekről, gyanús halálesetekről Tiszazug környékén, néven nevezve az egyik elkövetőt, Szabó Lászlónét, aki az édesapját ölte meg a méreggel. A hatóság újra kutakodni kezd, eredménytelenül, bizonyítékot a cikk állításaira nem talál, és az újságírót jelentik fel becsületsértésért.

Azonban a névtelen levelek áradatának ez nem szabott határt, újabb elkövetőket megnevező levél érkezett a csendőrséghez a tiszakürti Madarász házaspárt gyanúba keverve, akik 1925-ben végeztek idős Madarász Józseffel, és a levélíró szerint ők voltak a Szabó Lászlóné által elkövetett gyilkosság értelmi szerzői is. Mivel ekkor már a hatóság számára is túl gyanússá váltak a körülmények, elrendelték a nyomozást.

3. Három hónap nyomozás

A névtelen levelekben írt súlyos vádak kiderítésével Zsoldos József tiszthelyettest bízták meg, aki többek között Nyikós László újságíró által közölt információt csepegtető személyeket meghallgatva eljutott Bíró Mátyásnéhoz, akinek Madarász Józsefné személyesen mondta el, hogy a férjével közösen végeztek annak idős apjával. Az öregember a fiatalok boldogsága útjában állt, és barátnője, Szabó Lászlóné elmesélte, hogy arzénméreggel megetette az apósát, aki elhunyt, így gondjaik megszűntek, tegyenek ők is így.

⁸ *Uo.*, 23–27.

⁹ SZLADEK: *i. m.*, 722.

¹⁰ Kunszentmárton és Vidéke, 1929. július 9.

A csendőrök kihallgatták a Madarász házaspárt, akik bevallották tettüket, és terhelően nyilatkozva Szabó Lászlóné szerepét is felvázolták. Az ő tanácsára vettek arzénoldatot a helyi tiszakürti bábától, Csordás Bálintnétól, aki azt „kollégájától”, a nagyrévei bábától, Fazekas Gyulánétól szerezte be.

Az elfogott Szabó házaspár előbb tagadott, majd miután megtudták, hogy Madarászné már mindent bevallottak, ők is követték a példájukat. Mindkét házaspár tettét azzal magyarázta, hogy az öregek italoztak, tékoztak, és féltek attól, hogy nem marad semmi az örökségükből.

Ekkor a bábákat és a mérgezöket is őrizetbe vették. A tiszakürti bába elfogásakor mindent bevallott, de a nagyrévi Fazekas Gyuláné mindent tagadott.¹¹ A csendőri meghallgatás után, másnap az ügyészség indítványozta a hat ember vizsgálóbírói kihallgatását, ahol már Fazekas Gyuláné szerepét tagadták. Ezért őt a meghallgatás után szabadon is engedték. Egyes akkori tudósítások szerint azzal a szándékkal, hogy megfigyeljék, kiket fog felkeresni és figyelmeztetni a csendőrök jöttére.¹² Fazekas Gyuláné méregkeverő bába immár az igazságszolgáltatás látókörébe került, és a névtelen levelek végül elérték céljukat: a csendőrség a tiszakürti eset után már Nagyrévben is elkezdte felderíteni a gyanússá váló haláleseteket.

1929 júliusában a hatóságok nagy erővel kezdték el a nyomozást, mellyel Császár János tiszthelyettes, Bartók József őrmester és Fricska János csendőr volt megbízva. A nagyrévi puhatolózás azonban falakba ütközött, nem akart beszélni senki sem. Annyit mégis sikerült megtudni, hogy Pápai Lajosné szintén érintett lehet, mint aki az urát tette el láb alól arzénmeggel. Köztudott volt a faluban az is, hogy az özvegyasszony a férje halála után zavaradottá vált. Ezért a csendőrök az ő kihallgatásával kezdték el az ügy felderítését.

Bevették Pápainét, akinek kihallgatása során Bartók őrmester is tapasztalta az özvegyasszony zavarodottságát, ugyanis folyamatosan kitért a válaszok elől. Az őrmester kitartó volt és több órán át faggatta őt, mire kibukott az idős nőtől:

- „*Hát megmondom – igen megmondom – egyszer láncsal megvert – egye meg a fene – csúnyán megvert láncsal – akkor Rozitól (Takács Lajosné) kaptam egy félliteres üvegben valamit, de nem döglött meg.*
- *Hát aztán ha nem döglött meg – vágott közbe a járőrvezető –, kitől kapta a néne másodszer az orvosságot?*
- *Nem volt az orvosság – egye meg a fene – aztán a Zsuzsa (Fazekas Gyuláné) adott valamit egy üvegben, sárga volt – aztán egye meg a fene – megdöglött.*¹³

Bartók őrmester a zavarodott asszonyt elengedte, de figyeltette minden lépését, hogy kit keres fel, és őt ki keresi fel.

Ezután elővették a már évekkor korábban a hatóságok látókörébe került Holyba Károlyné Zahár Rozáliát, férje 1924-ben bekövetkezett gyanús halála miatt, akit barátnőjével, Sebestény Baltné Oláh Lídiával együtt előállítottak. A két asszonyt külön-külön szobában őrizték, külön-külön hallgatták ki, de mindketten kitartóan ártatlanságukat hangoztatták. Ekkor Bartók őrmester a kollégáival cselhez folyamodott, és az asszonyok

11 SZLADEK: *i. m.*, 778.

12 *Egy júniusi éjszakán láng lobban föl a nagyrévi temetőben...* Kis Újság, 1929. szeptember 3.

13 SZLADEK: *i. m.*, 780.

füle hallatára közölte kollégáival, hogy el kell mennie. Ezután a két asszonyt átvitték az űrs egyik szobájába, ahol két vetetlen ágy állott, ami a kor szokásainak megfelelően ágyneművel volt felpockolva, földig érő takaróval letakarva. A két asszonyra rázárták a szobát, magukra hagyva őket. A magukra maradt asszonyok ezután beszédükben feltárták a bűnös tetteiket, Fazekas Gyuláné szerepét, azon tanakodva, hogy meneküljenek ebből a helyzetből, amin össze is kaptak, vitájuk során a többi mérgező asszonyt is néven nevezték. Nem sejtették, hogy a megvetett ágy alatt elrejtőzve hallgatja ki őket Bartók őrmester, aki az eltávozást színelve rejtőzött oda. Ezután az asszonyokat szembesítették az általuk elmondottakkal, megtörték, mindent bevallottak.¹⁴

A csendőrök ezen „titkos lehallgatás” módszerével megszerzett információk tükrében Fazekas Gyuláné elfogására indultak, azonban a mérgekeverő bába nem várta meg őket, hallva a csendőrök közeledését, mielőtt elfoghatták volna, maró lúgot ivott, meghalt, és sírba vitte titkát. A csendőrök a férje megölésével gyanúba keveredett Pápai Jánosné is el akarták fogni, de őt is holtan találták, ugyanis felakasztotta magát. Ezután az asszonyokat a vizsgálóbíró kihallgatta, és elkezdtek az áldozatok holttestének exhumálását a nagyrévi temetőben. A levett mintákat vegyvizsgálatra küldték, és valamennyi pozitív eredményt mutatott, mely szerint halálos, nagy dózisu arzént találtak a testekben.

A dominóhatás elve alapján egyre több gyanúsított került a hatóságok látkörébe, a történeteken felbuzdulva egyre több névtelen levél érkezett, további mérgező asszonyokat megnevezve. Ezért 1929 augusztusában az ügyben eljáró csendőrök számát 3 főről 9 főre növelték. Újabb letartóztatásokra és újabb áldozatok exhumálására került sor Nagyréven. Az öngyilkos bába mellett, az elkövetőnek segítséget nyújtó, mérget biztosító személyként került látótérbe özvegy Takács Lajosné Kiss Rozália is, aki 1911-ben saját maga is arzénnal ölte meg a férjét – erre még később visszatérek.

Természetesen hamar híre ment a csendőri munkának a környéken, és az elkövetők például Cibakházán a nyomozást azzal próbálták hátráltatni, hogy a temetőben a fejfákat ellopták, kicserélték, de volt rá példa, hogy a pár évvel korábban eltemetett holttestet is kiásták, ezzel akadályozva azok utólagos vizsgálatát.¹⁵ Ám mindez hiábavaló volt, mivel a nyomozás során a csendőrök már a holttestek kihantolásának tényleges helyét jelölő külön helyszínrajzot készítettek a temetőkről, és beszerezték a temető-nyilvántartást, azzal összevetve pedig tisztázható volt az exhumálandó személy azonossága. A nyomozás során 42 sírt bolygattak meg, és 42 elhunyt örök nyugalma zavarták meg. Az elvégzett vegyvizsgálatok, három kivételével, valamennyi esetben pozitívak lettett az arzén jelenlétére.¹⁶ Bár sokkal több volt a gyanús haláleset, azonban nem minden esetben rendelték el az exhumálást. Ennek oka az volt, hogy ha nem volt gyanús körülmény, az elkövető pedig következetesen tagadta a bűncselekményt, még ha az arzént ki is tudták volna mutatni, akkor is ott maradt a kérdés: évekkel korábban hogyan került az az elhunyt szervezetébe? A gyanúsított adta-e azt be neki? Egy idő után pedig már a hatóságok számára is kezdtek kínossá válni az egyre növekvő gyilkossági esetek, ezért igyekeztek minél hamarabb lezárni az ügyeket. A gyanúsítottak

¹⁴ *Uo.*, 781.

¹⁵ Friss Újság, 1929. szeptember 4.

¹⁶ SZLADEK: *i. m.*, 695.

egyre növekvő száma egy idő után azt is eredményezte, hogy az ügyészség kizárólag azon személyek letartóztatása mellett döntött, akik beismerték tettüket. A nyomozásokat végül három hónap múlva, 1929 októberében zárták le.

Önmagában azonban ez még nem vezetett automatikus vádemeléshez. Az ügyészség gondosan mérlegelte, mely vádak tud eredményesen képviselni a bíróság előtt, és mely esetekben kétséges a bizonyítás. Így az ügyészség több esetben a nyomozás végén megszüntette az eljárást. Például Varga Lajosné Sülye Rozáliával szemben, aki ellen a volt férje tett feljelentést azzal, hogy 1911-ben meg akarta mérgezni őt, amit tagadott Vargáné, bizonyítékok hiányában pedig a gyilkosság kísérlete miatt lezárták az ügyet. Részben került el a felelősségre vonást a Holyba Károlynéval megbukó Sebestyén Bálintné, aki amellett, hogy a barátnőjének segített férje megölésében, azzal is gyanúsították, hogy 1919-ben megmérgezte a 84 éves, gondozásában lévő Major Ferencet. Erre azonban kellő bizonyíték nem állt rendelkezésére, ezért itt az exhumálásra nem került sor.¹⁷

A nyomozás során megállapították, hogy a bűncselekmény elkövetéséhez használt mérge beszerzése nem ütközött nehézségbe a tetteseknek, mely általában közvetlenül vagy közvetítők útján Fazekas Gyuláné bábától származott. Farkasné gyakran légy-papír áztatásával nyerte ki a mérget, és mivel az így kinyert arzén szagtalan, édeskés ízű por volt, azt az elkövetők a hozzátartozóik ételébe, italába keverve beadhatták az áldozatnak. Erre az esetek tanúsága szerint vagy egyszerre nagy, halálos dózisban került sor, vagy folyamatosan, szenvedést okozva, kisebb léptékben.¹⁸ Nagy dózisú arzénmérgezés esetén – az áldozat egészségi állapotának függvényében – a halál 5–20 órán belül bekövetkezett.

A mérge nyomát kutató vegyvizsgálatot nehezítette az időmúlás, azaz ha hosszabb idő telt el az áldozat halála óta, és az arzént folyamatosan, kis dózisban adagolták részére. Ekkor ugyanis az áldozat testéből, miután kifejtette pusztító hatását a mérge, még halála előtt távozhatott az arzén nagyobb része, pl. hányás, hasmenés útján. Ebben az esetben a holttestben az arzén halálos mértékű koncentrációja már nehezen volt kimutatható.

A nyomozás során az arzén kimutatására az exhumált holttestek esetén vegyvizsgálat keretében került sor, mely vizsgálatot nehezítette a holttest állapota, bomlásuk mértéke. A kor szabályai szerint az exhumálás során nemcsak az elhunyt testéből vettek mintát a vegyvizsgálathoz, hanem a koporsó alatti, feletti földrészből, és magából a koporsóból is, valamint a sírtól 5-10 méter távolságban lévő földből, indifferens vizsgálat céljából. A minták pecsétviasszal lezárt üvegekbe kerültek, azokat további viaszpecséttel lezárt fémdobozokban küldték el vizsgálatra.

A vegyvizsgálatnak azonban nemcsak az arzén jelenlétét kellett kimutatni az áldozat testében, hanem annak mértékét is, mivel arzén akkoriban természetes módon – nem halálos mértékben, de – kerülhetett az emberi szervezetbe, pl. ivóvízzel vagy

17 Az ügyészség a nyomozást bizonyítékok hiányában megszüntette még Apró Sándorral szemben, anyja 1919-es halálának ügyében, Major Bálinttal szemben a 70 éves apja 1914-ben történt megmérgezése miatt, Jóljárt Gerzsónnal szemben a 7 éves gyermeke 1920-as megmérgezése miatt, Kiss Juliannával szemben a 47 éves férje 1920-as megmérgezése miatt stb.

18 5–50 mg/nap arzén mérgező, míg 100–300 mg/nap már halálos lehet.

arzéntartalmú festékekkel megfestett ruhák útján. A későbbi bizonyítást nehezítette továbbá az a körülmény is, hogy előfordult, hogy az exhumálás során vett indifferens földminta szintén tartalmazott arzént.¹⁹

A nyomozások eredményeként végül 1929 végétől elkezdődtek a vádemelések, a vád az akkor hatályos Btk. 278–280. § szerinti gyilkosság volt:

„278. § A ki embert előre megfontolt szándékból megöl: a gyilkosság büntettét követi el, és halállal büntetendő.

279. § A ki embert szándékosan megöl, ha szándékát nem előre fontolta meg: a szándékos emberölés büntettét követi el, és tiz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

280. § Életfogytig tartó fegyházzal büntetetik a szándékos emberölés: ha azt a tettes, felmenő ágbeli törvényes rokonán, házastársán, több emberen, törvénytelen gyermek saját anyján vagy törvényesítés esetében természetes atyján követte el.”

4. Tárgyalás

1929 decemberében elkezdődtek a tárgyalások a szolnoki törvényszéken. Az ügyészség több részletben emelt vádat, ezért egymás mellett párhuzamosan futottak az eljárások, melyek végül 1931-ben zárultak le jogerősen. A bírósági eljárás során előfordult, hogy a törvényszék az ügyeket egyesítette, ha az elkövetői kör vagy a bűncselekmények között szoros kapcsolat állt fent, így végül összesen 28 ítéletet hoztak az ítések.

A bíróságon a büntető ügyekben a bizonyítási eljárás egyik kulcskérdése az volt, hogy az arzénmérgezésben elhunyt áldozatoknak ki adta be a halálos mérget, vagy arról a vádlottak egyáltalán tudtak-e. Ennek tisztázását nehezítette, hogy a bűncselekmények elkövetése óta évek teltek el, megbízható tanúvallomások ennyi idő távlatából nem álltak rendelkezésre. A bizonyítási eljárás során nagy szerepet kaptak ezért a vádlottak beismerő vallomásai, a vegyészszakértői vélemények mellett. Azon vádlottak esetében ugyanakkor, akik már a kezdetektől az ártatlanságukat hangoztatták, az ügyészség számára bűnösségük bizonyítása kihívást jelentett, mivel évekre visszamenőleg bizonyítani kellett, hogy ők adták be a halált hozó mérget. Ez nem mindig sikerült, és ezért is került sor két ügyben vádelejtésre, míg 6 ügyben felmentő ítélet hozatalára.

A nyomozás során a csendőrök általi meghallgatás, majd a vizsgálóbíró általi kihallgatás alkalmával az elkövetők védelmét ügyvéd nem látta el, ezen alkalmakkor az elkövetők többsége részben, egészben beismerő vallomást tett. Előfordult, hogy a tárgyaláson már az egyes vádlottak közeli hozzátartozóra vagy az öngyilkosságot elkövető bábára, Fazekas Gyulánéra fogták rá a bűncselekmény elkövetését. A vádlotti beismerő vallomások a vádemelés után nem egy esetben már valószínűleg a büntetőeljárásba belépő védői tanácsra változtak, tagadva a bűncselekmény elkövetését, ártatlanságukat, nehéz sorsukat hangoztatva, magukat az események passzív szemlélőiként beállítva.

Az elsőfokon eljáró szolnoki törvényszék végül nem jogerősen hat ügyben kötél általi halálra ítélte a vádlottakat, nyolc ügyben szabott ki életfogytig tartó fegyházbüntetést,

¹⁹ SZLADEK: *i. m.*, 752.

kettő esetben 15 év, egy esetben 10 év, két esetben 8 év és végül egy vádlottal szemben 5 év fegyházbüntetést. Egy esetben pedig a vádlott elmeállapotára tekintettel az eljárás megszüntetésre került.

Az első tárgyalott büntetőügy tárgya Holyba Károly megölése volt, ez esetben az 1929. december 13. napján megtartott tárgyalást másnap már az ítélethozatal követte. Az eljárás a fellebbezések folytán végül 1931. május 13-án zárult le a Kúrián, tehát közel másfél év alatt megszületett a jogerős döntés.

Holyba Károlyné Zahár Rozáliát a férje megölése miatt 1929. július 16-án tartóztatták le. Az 1923-ban megözvegyült Zahár Rozália nem sokkal első férje öngyilkossága után hozzáment a vagyonos hadirokkant Holyba Károlyhoz, majd Nagyréven éltek együtt, azzal, hogy az előző házasságából származó gyermekei nevelését a rokonokra bízta. Holyba Károlyné – a kor tudósításai szerint²⁰ – szeretett „cifrálnodni”, vendégeket fogadni, így idővel terhessé vált számára a rokkant férje, ezért barátnője – későbbi vádlott társa –, Sebestyén Bálintné (Oláh Lídia) tanácsára a bába Fazekas Gyuláné segítségét kérte, hogy a számára terhessé váló férjétől megszabadítsa. A bába arzént adott neki, melyet a férje kávéjába kevert, azonban a várt hatás elmaradt. Pár héttel később állítása szerint Sebestyénné felajánlotta segítségét a férjével kapcsolatos probléma megoldására. Húslevest vitt a rokkant férjnek, aki, miután azt megette, rosszul lett, és 1924. október 5-én elhunyt.

Holybané a nyomozás során a csendőröknek beismerte a tettét, azzal, hogy Fazekas Gyulánénak és Sebestyénnének fizetett a segítségükért, és ekkor még a barátnői húslevesről nem tett említést. A tárgyaláson, ahol már ügyvédje is jelen volt, vallomását visszavonta, arra hivatkozással, hogy azt kényszer hatására tette, mivel a csendőrök „szóval” megfenyegették. A tárgyaláson a következőket adta elő:

„A vádat megértettem, bűnösnek nem érzem magam, a vádbeli bűncselekményt én nem követtem el, sohasem voltam méregkeverő, én méregről nem tudok. Megboldogult férjem életében mindig beteges volt, hol feküdt, hol pedig fenn járt. Egy izben az öngyilkossá lett Fazekas Gyuláné meglátogatta a férjem halála előtt kb. egy hónappal. Egyébként nem voltunk nagyon jó viszonyban, nem is járt hozzám máskor. Ezelőtt egy pár alkalommal dolgozni jött hozzánk. Ezen alkalommal a férjem panaszkodott neki, hogy beteg, erre ő azt mondta, majd hoz neki orvosságot. El is hozta másnap egy kis üvegben, nem tudom, mi volt benne. Nem mondta meg, mi van benne, csak hogy a kávéjába kell beletenni. Bele is töltötte maga a férjem kávéjába, aki azt meg is itta. Fazekasnénak az orvosságért nem fizettem semmit. Az orvosságtól az uram nem lett se jobban, se rosszabbul, nem vettem észre rajta semmi hatást. Egy hét múlva bejelentetem a községházán, hogy a férjem beteg, ha az orvos úr kijön, látogassa meg. Az orvos ugyanis egyszer jött egy héten a faluba, így be kellett előre jelenteni. El is jött az orvos talán egy héttel a férjem halála előtt, meg is vizsgálta, és rendelt neki valami kanalas orvosságot. Egy hét múlva újra bejelentkeztem, hogy jöjjön el az orvos úr. Ez vasárnap volt, és hazafelé a községházáról találok Sebestyén Bálintnéval, mondtam neki, hogy beteg az uram. Kérdezte, főztem-e neki valamit, mondtam, nem főztem semmit. Mondta, hogy ő főzött kacsahúslevest, és áthoz neki egy tányérral. Rövidesen át is hozta, de a férjem nemigen evett a levesből, hanem az unokáim ettek belőle, de nem lett semmi bajuk. Másnap délelőtt meghalt a férjem, mielőtt az orvos újra

20 Pesti Napló, 1929. augusztus 25.

kijött volna megvizsgálni. Az első vizsgálat alkalmával dr. Szegedy Kálmán azt mondta nekem, hogy tüdőbetegsége van a férjemnek, mire másodjára jött, a férjem már holtan feküdt.”²¹

Holybáné azonban vallomása után a kérdésekre összefüggéstelen válaszokat adott, nem tudta megmagyarázni, hogy került a férje szervezetébe a halálos dóziszú arzén, vagy a barátnője miért akarhatta a férje halálát. A meghallgatott háziorvos pedig egyértelműen a vádlott bűnösségét támasztotta alá vallomásával, mivel az általa felírt gyógyszer arzént nem tartalmazott, a beteg állapota a halála előtti vizsgálatkor pedig nem mutatott semmi olyat, amiből arra lehetett volna következtetni, hogy pár nap múlva el fog hunyni. Mint korábban említettem, a háziorvos 1924-ben gyanakodott arra, hogy Holyba Károly nem természetes halált halt, és kérte is ennek kivizsgálását.

Sebestyénné vádlottárs vallomása szintén a bűnösségüket igazolta, ugyanis a csendőrök előtt ő is beismerte, hogy Holybánét felbujtotta a férje megölésére, melyhez Fazekas Gyuláné bába „szolgáztatását” vették igénybe. A tárgyaláson ő is visszavonta ezen állítását, azonban a két vádlott védekezése ezután merőben eltérő volt. Holybáné igényezte saját bűnösségéről a bíróság figyelmét elterelni, és barátnőjét, Sebestyénnét bűnösnek beállítani. Hasonlóan járt el Sebestyénné, aki tagadta, hogy húslevessel megetette volna az elhunytat, azt ugyanis Holybáné már a küszöbön elvette tőle, ő maga nem is ment be. A tárgyalás érdekes mementója volt, amikor Bartók őrmestert kihallgatták, és beszámolt a bíróságnak arról, hogy „titkos” kihallgatása során miről szerzett tudomást.

Végül a bíróság a 45 éves Holybánét mint tetttest, a 42 éves Sebestyénnét mint felbujtót bűnösnek találta, és mindkettőjüket életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte.

Az ő ügyükkel együtt tárgyalta a törvényszék Pápai Lászlóné Major Mária, Köteles Istvánné és Lipkai Pálné ügyét.

Pápai Lászlóné a férjét ölte meg arzénnal Lipkai Pálné segítségével, azonban elmeállapota, a belátási képességének hiánya miatt vele szemben megszüntették az eljárását.

Köteles Istvánné szintén a férjét ölte meg 1919-ben a Lipkai Pálnétól kapott szerrel, ezért életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte a bíróság.

Az ötvenes éveiben járó Lipkai Pálné vádlott bűnössége volt a legsúlyosabb, ugyanis egyrészt a két vádlott társa részére nyújtott segítség miatt, másrészt három gondozására bízott idős beteg ember megölése (1912, 1921, 1922. években) miatt állt a bíróság előtt. Lippainé vallomása szerint az öngyilkos bábától, Fazekas Gyulánétól szerezte be a mérget, elsőfokon a bíróság kötél általi halálbüntetésre ítélte, melyet a Kúria életfogytig tartó szabadságvesztésre enyhített. Nyomozás során felmerült annak gyanúja is, hogy Lipkainé férjével is végzett, de végül erre kellő bizonyítékot nem találtak.

Nagy visszhangot váltott ki Varga Gyuláné Súlye Mária vádlott tárgyalása, aki a vád szerint 1916-ban arzénnal megmérgezte akkori 25 éves férjét, Jóljárt Istvánt, majd az örökség miatt végzett 1921-ben férje nagyapjával, Ambrus Mihállyal is.

Jóljárt István az első világháborúban a látását elvesztette, a frontról 1915-ben tért haza, de 1916-ig folyamatos kórházi kezelés alatt állt. Fogyatékosága és a háború okozta

²¹ Magyar Nemzeti Levéltár, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, Holyba Károlyné és társai pere B.3354/1929.

megromlott egészségi állapota miatt munkaképtelenné vált, folyamatos ápolásra és egészségügyi kezelésre szorult egészen 1916. szeptember 20-án bekövetkezett haláláig. Ápolásában felesége mellett – mivel a településen nem volt orvos – a helyi bába, Fazekas Gyuláné is segédkezett.

Miután elhunyt Jóljárt István, felesége, Sülye Mária gyermekükkel a férje nagyszülei, Ambrus Mihállyal és feleségével élt. A nagypapa 1921-ben végrendelezett, és unokájára hagyta birtokát, vagyionát, majd néhány nappal ezt követően meghalt. Felesége két hónappal később szintén elhunyt, Sülye Mária pedig újrَاهázasodott.

Immár Varga Gyulánét (Sülye Máriát) a csendőrök – névtelen bejelentés alapján – 1929 augusztusában őrizetbe vették, kihallgatták. A gyanúsított előbb azt vallotta, hogy férjét a kórházi kezelése alatt mérgezték meg, majd azt, hogy az öngyilkos bába, Fazekas Gyuláné adta be a mérget, azzal a szándékkal, hogy férje halála után az egyik fiához kell majd hozzámennie. A férje exhumálása után elvégzett vegyvizsgálat – több mint egy évtizeddel később is – nagy dózisban kimutatta az arzén jelenlétét. Mivel felmerült, hogy a nagyszülők halálát is arzénmérgezés okozta, az ő holttestüket is exhumálták, és a vegyvizsgálat megerősítette a halálos adag arzén jelenlétét a szervezetükben. Vádemelésre azonban kizárólag a férj és a nagypapa halála miatt került sor.

A tárgyaláson Vargáné végig az ártatlanságát hangoztatta, a férje halála kapcsán arra hivatkozott, hogy öngyilkosságot követhetett el, mivel a rokkant férje állapota miatt már nem akart élni, ezért ő kérhette a bába segítségét, hogy jobblétre szenderüljön. A nagypával szintén a bába végezhetett, mivel a nagyszülők gyakran találkoztak vele, így lehetősége volt arra, hogy megölje őket, azzal a céllal, hogy a nagy vagyont megörökölve az immár özvegy Vargáné a fia felesége legyen.

A tárgyaláson két terhelő tanúvallomás hangzott el, az egyik tanú állítása szerint a férje halála előtt az arzénmérgezés tüneteit mutatta (hasmenés, hányás, gyomorfájdalom), míg a másik tanú vallomása szerint fültanúja volt annak, hogy a férj halála után a bába arra panaszkodik, hogy Vargáné nem akarta kifizetni neki a szolgáltatását.

A bíróság végül Vargánét a nagypapa Ambrus Mihály megölésében ártatlannak találta és felmentette, míg férje életének kioltásában bűnösnek mondta ki. Az ítéleti érvelés szerint kizárólag a vádlott érdekében állt a rokkant, időközben állapota miatt erőszakossá váló férje halála. A törvényszék életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélte.

A fellebbezés folytán ítéletáblára került az ügy, ahol a védelem egyrészt az elsőfokú ítélet hiányosságaira hivatkozott, másrészt eredményesen érvelt a vádlott ártatlansága mellett, az azt igazoló bizonyítékokat kiemelve. Ezek szerint a vádlott orvost hívott a férjéhez a halála előtt, amit nem tett volna, ha halálát kívánta, valamint az elsőfokú eljárás során meghallgatott tanúk azon hivatkozása, hogy tudtak a faluban Fazekas Gyuláné arzénos üzelmeiről, így a vádlottnak is tudnia kellett arról, vitatható, mivel a férj 1916-os halálakor még senki nem gyanakodott rá, kizárólag 8 év múlva váltak ismertté üzelmei. További érv volt a vádlott ártatlansága mellett, hogy Vargánének közvetlen haszna férje halálából nem volt, mivel nem örökölt utána.²²

Az ítéletábla hatályon kívül helyezve az ügyet új eljárást rendelt el, mely megismélt eljárásban már felmentették a vádlottat, mivel nem volt kizárható annak lehetősége,

22 MÁTAY: *i. m.*, 49–55.

hogy a 25 éves Jóljárt István állapota miatti elkeseredésében Fazekas Gyuláné segítségét kérte, aki eutanáziát elkövetve a vak hadirokkant életét kioltotta.

Említést érdemel V. Takács Lajosné (Kiss Rozália) vádlott szerepe az arzénes ügyek kapcsán. Takácsné ellen többek között férje 1911-es megölése miatt indult eljárás, majd ezt követően a vád szerint több gyilkosság végrehajtásában is segédkezett.

V. Takács Lajosné gerincsorvadásban szenvedő, 55 éves férje volt az arzénos gyilkosságok első áldozata, V. Takács Lajosné az arzént Fazekas Gyulánétól szerezte be, akivel közösen „kísérletezték ki”, hogyan lehet az arzéntartalmú légyapárból, illetve légykőből kinyerni a mérget, illetve mekkora az ember számára halálos dózis. Takács Lajos így arzénmérgezésben 1911. január 21-én elhunyt, az orvos által természetes halál megállapítását követően eltemették. A későbbi exhumálása során a koporsójába rakva megtalálták az orvosságosüvegét, mely szintén nagymértékű arzént tartalmazott, valószínűsíthető volt, hogy az orvossággal együtt a mérget is beadták az áldozatnak.²³

V. Takács Lajosné azonban másoknak is segített szolidaritásból a beteg vagy agresszív házastárstól, rokontól végleg megszabadulni. Takács Erzsébet goromba, beteg férje viselkedésére panaszkodott neki, ekkor V. Takács Lajosné tanácsára, útmutatása szerint légykővet²⁴ vett, majd azt összetörve megetette a férjével. A férje 1911-ben elhunyt, de az exhumálás során nem tudtak halálos mennyiségű arzént kimutatni, ezért őt felmentették.

Cser Lajosné, a fiatal nagyrévi kocsmáros asszony szintén V. Takács Lajosné segítségét kérte, mivel a magatehetetlen apósát kellett ápolnia, ekkor Takácsné „arzénes” levessel megetette a 88 éves Cser Istvánt, aki 1912. december 20-án elhunyt. Cser Lajosné párnapos ikergyermekei arzénnal történő megölése miatt is elítélték.

Takács Lajosné adott tanácsot és instrukciókat a férjeik arzénnal történő megölésében Pápai Ferencnének 1913-ban, Murányi Zsigmondnének 1915-ben, Balogh Józsefnének 1916-ban, Beke Mihálynének 1918-ban, Nagy Károlynének 1920-ban. Mint látható, majdnem egy évtizeden át nyújtott az arzénes gyilkosságban segítséget. Őt a bíróság elsőfokon kötél általi halálra ítélte, melyet utóbb életfogytig tartó szabadságvesztésre változtattak át. A segítséget kérő asszonyok közül Cser Lajosné, Pápai Ferencné, Beke Mihályné 15-15 év fegyházbüntetésre, Nagy Károlyné 5 év fegyházbüntetésre ítélte, míg Murányi Zsigmondné és Balogh Józsefné vonatkozásában a kevés bizonyíték miatt az ügyészség ejtette a vádat.

A megannyi bírósági eljárás bemutatása igen nagy terjedelmű lenne, továbbá a kutatásom során tapasztaltam, hogy az akkori tudósítások igyekeztek minél szenzációsabban megírni az eseményeket. Jól mutatja, hogy mekkora érdeklődés kísérte a büntetőügyeket, hogy az akkori korabeli újságírók beszámolóik szerint a bírósági tárgyaláson szép számmal jelentek meg a „művelt közönség” tagjai, ami azt a felemás helyzetet eredményezte, hogy a paraszti származású vádlottak egyszerű sorból származó rokonai a tárgyaláson hallgatóságként nem, vagy nagy nehézségek árán tudtak részt venni.

A többi ügy részletes ismertetését mellőzöm, ehelyett az alábbi táblázatban összefoglalom, hova is „futottak ki” az ügyek:

23 SZLADEK: *i. m.*, 723.

24 Az 1928-ban betiltott arzénkő népies megnevezése.

Elhunyt halálának éve, neve (kora évben)	Gyanúsított személye	Eljárás eredménye
1901 Vincze Benjamin (34)	Rabb Lászlóné Szilágyi Emília (feleség)	nyomozást megszüntették (elévülés)
1911 V. Takács Lajos (54)	Takács Lajosné Kiss Rozália (feleség)	életfogytig tartó fegyházbüntetés
1911 B. Takács Lajos (55)	Takács Erzsébet (felesége)	biróság felmentette
1911 Kardos Andrásné (68)	Lipkai Pálné Szijj Julianna (gondozó)	nyomozást megszüntették
1912 Kardos Áronné	Lipkai Pálné Szijj Julianna (gondozó)	életfogytig tartó fegyházbüntetés
1912 Cser István (83)	Cser Lajosné Kürti Anna (menye)	15 év fegyház
1913 Pápai János (76)	Pápai Ferencné Máróti Zsuzsanna (menye)	15 év fegyház
1913 Virág Miklós (38)	Éber Gyuláné Máthé Ilona (feleség)	nyomozást megszüntették
1914 Csordás Bálint (40)	Bózik Krisztina (feleség)	nyomozást megszüntették
1914 Major Bálint (70)	Major Bálint (fia)	nyomozást megszüntették
1915 Tálás Sándor (54)	Murányi Zsigmondné Pető Rozália (feleség)	ügyészség ejtette a vádat
1915 Boros István (69)	Murányi Zsigmondné Pető Rozália	nyomozást megszüntették
1916 Jóljárt István (25)	Vargha Gyuláné Sülye Mária (feleség)	biróság felmentette
1916 Sülye József (65)	Balogh Józsefné Sülye Mária (lánya)	ügyészség ejtette a vádat
1916 Cser Jusztina (3 napos)	Cser Lajosné Kürti Anna (anyja)	15 év fegyház
1916 Cser István (3 napos)	Cser Lajosné Kürti Anna (anyja)	15 év fegyház
1917 Cservenka Józsefné (52)	D. Szabó Mária (menye)	n. a.
1918 Papp Zsigmond (39)	Somodi Bálintné Kovács Karolina (feleség)	nyomozást megszüntették
1918 Beke Mihály (66)	Beke Mihályné Székely Sára (feleség)	15 év fegyház
1919 Major Ferenc (84)	Sebestény Bálintné Oláh Lídia (gondozó)	nyomozást megszüntették
1919 Farkas János (39)	Györe Borbála (feleség)	n. a.
1919 Apró Jánosné (62)	Apró Sándor (fia)	nyomozást megszüntették

Elhunyt halálának éve, neve (kora évben)	Gyanúsított személye	Eljárás eredménye
1919 Kovács Sándor (23)	Kardos Mihályné Szendi Mária (anyja)	kötél általi halál
1919 Kókai László (43)	Köteles Istvánné Szabó Mária (felesége)	életfogytig tartó fegyházbüntetés
1920 P. Kiss István (50)	Kemenczei Rozália (felesége)	öngyilkos lett
1920 Szilágyi Róza (7)	Jóljárt Gerzson (nagyapa)	nyomozást megszüntették
1920 Földvári Sándor (59)	felesége és lánya	n. a.
1920 Sülye Józsefné (65)	Balogh Józsefné Sülye Mária (lánya)	n. a.
1920 Rásó Lajos (47)	Kiss Julianna (felesége)	nyomozást megszüntették
1920 Takács Lajos (38)	Nagy Károlyné Pápai Eszter (feleség)	bíróság felmentette
1921 Zsíros György (60–70)	Lipkai Pálné Szijj Julianna (sógornője)	fegyházbüntetés
1921 Ambrus Mihály (78)	Vargha Gyuláné Sülye Mária (unokája felesége)	bíróság felmentette
1922 Kardos Mihály (56)	Kardos Mihályné Szendi Mária	kötél általi halál
1922 Zsíros Györgyné (60–70)	Lipkai Pálné Szijj Julianna (testvére)	fegyházbüntetés
1922 Dari Lászlóné (64)	Földvári Károlyné Dari Julianna (lánya)	bíróság felmentette
1922 Setét Bálint (62)	Setét Eszter (leánya)	nyomozást megszüntették
1922 Takács László (73)	Takács Sándorné Szántó Eszter (menye)	n. a.
1923 özv. Ambrus Mihályné (80)	Varga Gyuláné Sülye Mária (unokája felesége)	nyomozást megszüntették
1923 Pápai Lajos (56)	Pápai Lajosné (feleség)	elmeállapota miatt eljárás megszüntetése
1923 Setét László (45)	Székely Eszter (feleség)	n. a.
1923 Székely András (44)	Rásó Rozália (feleség)	n. a.
1923 Oláh Miklós (52)	Kovács Mária (élettárs)	n. a.
1923 Csabai Gyula (44)	Szabó Krisztina (feleség)	n. a.
1923 Szabó István (51)	Juhász Eszter (feleség)	nyomozást megszüntették
1924 Holyba Károly (46)	Holyba Károlyné (feleség) és Sebestyén Bálintné	életfogytig tartó fegyházbüntetés
1924 Sülye Dénes (61)	Takács Julianna (feleség)	n. a.

Elhunyt halálának éve, neve (kora évben)	Gyanúsított személye	Eljárás eredménye
1924 Major Bálintné (74)	Major Bálint (fia)	nyomozást megszüntették
1924 Győző Lajos (63)	Major Rozália (feleség)	n. a.
1924 Földvári Károly (43)	Földvári Károlyné Dari Julianna (feleség)	bíróság felmentette
1924 Csabai Gábor (71)	Sáfrány Eszter (feleség)	nyomozást megszüntették
1924 Bukovenszki Jánosné (63)	Bukovenszki Jánosné Farkas Julianna (menye)	nyomozást megszüntették
1924 Antal Andrásné (77)	Bukovinszki Jánosné Németh Sebők Anna (lánya)	életfogytig tartó fegyházbüntetés
n. a. Pápai János	Pápai Jánosné Petyus Erzsébet (feleség)	öngyilkos lett
1925 id. Madarász József (45)	fia, ifj. Madarász József és felesége	életfogytig tartó/8 év fegyház
1925 Szabó Mihály (64)	Szabó László veje és felesége	életfogytig tartó fegyház/ kötél általi halál
1926 Tóth László (53)	Dari Julianna (élettárs)	bíróság felmentette
1926 Szűrszabó Lajosné (78)	Széll Józsefné Pipacs Julianna (sógornő)	n. a.
1926 Szűcs István (73)	Cseri Lajosné Szűcs Lídia (lánya)	bíróság felmentette
1926 Szűcs Istvánné (71)	Cseri Lajosné Szűcs Lídia (lánya)	bíróság felmentette
1926 Szakács Dániel (42)	Szilágyi Emília (feleség)	n. a.
1927 Kiss Bálint (61)	Kiss Rozália (testvér)	n. a.
1927 Simon Ferenc (78)	Suhari Nagy Erzsébet (menye)	nyomozást megszüntették
1927 Bartcza Mihály (81)	Sebestyén Eszter (menye)	nyomozást megszüntették
1928 Fazekas Gyula (68)	Fazekas Gyuláné (feleség)	öngyilkos lett
1928 Éber Gyula	Máthé Ilona (feleség)	nyomozást megszüntették
1928 Szabó József (35)	Oláh Istvánné (munkáltatója)	nyomozást megszüntették
1928 Kálmán János (76)	Vincze Julianna (feleség)	n. a.
1928 Takács Ádám (71)	Takács Rozália (lánya)	n. a.
1929 Szijj Gerzson (56)	Kiss Terézia (felesége)	n. a.
1929 Nagy Ferencné (71)	ismeretlen	nyomozást megszüntették
1929 id. Kókai László (75)	Szűrszabó József (gondozó)	nyomozást megszüntették

Elhunyt halálának éve, neve (kora évben)	Gyanúsított személye	Eljárás eredménye
1929 Józsa Antal (46)	Szűcs Eszter (felesége) fia és annak élettársa	n. a.
1918 Beke Mihály (68)	Beke Mihályné (feleség)	15 év fegyház
n. a. Lipkai Pál (65)	Lipkai Pálné Szijj Julianna (feleség)	nyomozást megszüntették
n. a. Dari Julianna (3)	Dari Jánosné Kiss Eszter (anyja)	n. a.
n. a. Dari Eszter (21 napos)	Dari Jánosné Kiss Eszter (anyja)	n. a.
n.a. Zöllei Erzsébet (1 napos)	Zöllei Erzsébet (anyja)	n. a.
n.a. Szabó István (68)	Szabó Lászlóné (unokahúga) és annak férje	n. a.
Gyurkó Mihály – életben volt	Varga Lajosné Sülye Rozália (feleség)	nyomozást megszüntették

n. a. = kutatásom során adatot nem leltem.

5. Miért nem derült fény Fazekas Gyuláné üzelmeire?

Mi lehet az oka annak, hogy majdnem két évtizedet felölő mérgezéses esetek miatt nem indult nyomozás az ügyekben? Nos, ennek véleményem szerint több oka volt. Egyrészt ne felejtjük el, hogy mind a mérgekverő bábaasszony, mind a mérget felhasználó asszonyok mindent megtettek annak érdekében, hogy a bűnük rejtve maradjon, a hallgatás mindannyiuk érdeke volt.

Továbbá egy kis alföldi, a világtól elzártan élő közösségről beszélünk, ahol mindenki ismer mindenkit, ezen környezetben egy kívülálló hatóságunk, csendőrségnek bizonyítékot felkutatni kihívás volt. A falusi emberek a hatóságokkal szemben bizalmatlanok voltak, bezárkóztak, inkább nem beszéltek, nem akartak belekeveredni az „ügybe”.

Az akkor jogszabályi környezet sem könnyítette meg a felderítést. Az akkor hatályos bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk 98. § alapján a rendőrhatalóságnak, így a csendőrségnek is, ha valamely tanút eskü alatt kívánta kihallgatni, vagy egyéb kényszerintézkedést akart foganatosítani, akkor a királyi ügyészség kellett értesítenie, aki azt a vizsgálóbírónál indítványozta. Mint látható, a csendőr informálisan meghallgathatta az elkövetőt, de a bizonyítékként értékelhető vallomást – ügyészség indítványára – a vizsgálóbíró előtt eskü alatt kellett tennie. Ezért a csendőrség inkább akkor lépett az ügyben, amikor már biztos adatok, és nem névtelen levelek voltak a kezében.

A névtelen levelek esetében pedig, hiába hallgatta meg az abban szereplő személyeket, azok nem tárták fel bűnös tetteiket, míg a mérgezést igazoló bizonyíték nem állt

rendelkezésre, mivel az elhunyt, eltemetett áldozat exhumálásához is alapos indok megjelölése mellett engedély kellett.

Felmerül a kérdés, hogy az áldozatok esetében a halottkém a temetésük előtt vajon miért nem észlelte, hogy arzénmérgezés áldozatai lettek? Az arzénmérgezésnek külső tünete nincs, így ha egy idős, beteges elhunytat vizsgált a halottkém, akkor nem feltétlenül kellett gondolni rögtön mérgezésre, valamint a kor szabályai szerint az orvosi szemle sem volt kötelező. Továbbá idős, beteg áldozatoknál előzetesen orvost hívtak az elkövetők, aki által felírt orvossággal együtt adták be a mérget az áldozatnak, aki ezután rövid időn belül elhunyt, így már hivatkozhattak arra, hogy a betegségét orvos kezelte, de ennek ellenére hunyt el. Ha egészséges volt az áldozat, akkor az arzént kis dózisban adagolták, a rosszul lett hozzátartozóhoz orvost hívtak, aki gyomorfekélyt vagy bélhurutot állapított meg, aminek hasonló volt a tünete, mint az arzénmérgezésnek. Ezután pedig már a felírt orvosság mellé adták be a halálos mérget.

6. Mi volt az bűncselekmények mozgatórugója?

Erre egyetlen választ adni nem lehet. Ne felejtjük el, hogy az első világháború után vagyunk, melynek következményeként sok hadirokkant, sérült, lelkiileg-testileg megtört férj tért haza. Állapotuk miatt korábbi földhöz kötött fizikai munkájukat nem tudták ellátni maradéktalanul, és az általuk átélt háború borzalmi megtörte őket lelkiileg, mely állapotuk részükről a külvilág felé irányuló agresszív magatartásban nyilvánult meg. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a háború az embereken az erkölcsi fékeket is lebontotta, ezért nem egy gyilkosság kiváltó oka a hazatért férj asszonyt fenyegető, bántalmazó magatartása volt. Szladek Barna cikkében kitért arra is, hogy a háború idején egyedül maradt tiszazugi nők gondolkodásmódja is változott:

„Mindenekfelett pedig megváltoztatta a tiszazugi asszonyok belső konstrukcióját. A férje mellett engedelmes szolgáló volt. A kún parasztnál a nő mint feleség csak másodrangú szerepet tölt be. Zárkózott, sokszor gorombaságba hajló természete kevés vidámságot, élvezetet hozott az asszonynak. A háborúban magára maradván azonban ő parancsolt a házban és a ház körül, látta, hogy a búzát, a baromfit jobban és jobban fizetik, hogy telik bőven mindenre, a trampli csizma helyett sevrócipőt kezdett hordani, és még később, amikor már a férj valahol Tarnopol körül vagy a krasznójarszki temető egyik tömegsírijában pihent, selyemharisnyát húzott a lábára. Eleinte vasárnap, később hétköznap is. Bőség, szabadság [...]”

Azután, ha a férj elkerülte a tarnopoli vagy krasznójarszki tömegsír, hazajött, és ott akarta folytatni az életét, ahol 1914-ben abbahagyta, nem volt kedves látott vendég a háznál. Ha meg még hozzá vakon vagy bénán jött vissza, kétszeresen nem.”²⁵

De nem feledhetjük azt sem, hogy a gyilkosságok már a háború előtt elkezdődtek. Ezért az okok között említhetjük a vagyont, a földtulajdont: a mélyszegénységben élő asszonyok megpróbálták kitörni, míg a tehetősebbek igyekeztek azt megőrizni. De oka lehetett a gyilkosságoknak a kor szelleme, a házasság felbonthatatlan, a válás

25 SZLADEK: *i. m.*, 695.

elképzelhetetlen volt a világtól elzárt, mindenki mindenkit ismerő közösségben. Az elkövetők többsége alacsony iskolázottsága mellett sem mehetünk el, mely olyan szellemi képességeket eredményezett, ahol elhitték, elhitették velük, hogy a bűn büntetés nélkül megúszható, nem lehet kimutatni az arzén jelenlétét, és ezen környezetben a kilátástalanság, az elveszettség érzése könnyebben sarkallta arra az asszonyokat, hogy a legdrasztikusabb eszközhöz nyúljanak, elvegyék hozzátartozójuk életét.

7. Zárszó

A tiszazugi arzénos asszonyok bűnösök, ez egyértelmű, tettük büntetendő, és ezért a bíróságtól a büntetésüket meg is kapták. Kérdés azonban, ha visszamennénk az időben, bepillantást nyernénk mindennapjaikba, szegénységükbe, kilátástalanságukba, valamennyiük esetében nyugodt szívvel tudnánk-e ítéletet mondani: hidegvérű gyilkosok.

Arról nem is beszélve, hol volt ekkor az állam, mit tett annak érdekében, hogy ezen elzárt alföldi települések lakói ne egy „külön világban”, elmaradottan éljenek, mit tettek azért, hogy bevonják őket a gyorsan átalakuló világ fejlődésébe? Hatalmas vitákat indított el természetesen politikai téren is e kérdés: ki felelős ezért, mit lehet tenni, mit kell tenni? Azonban ezen kérdésekre adott válaszok, megoldások a megtörtént tragédiákat nem tették semmissé.

A kutatómunkám során egyvalami körvonalazódott bennem: a tiszazugi arzénos asszonyok tettét nem lehet egységesen megítélni, mivel vannak köztük „gyilkos” áldozatok és igazi méregkeverők.

Irodalomjegyzék

1. GYÁNI Gábor: *Darabolás gyilkosok és arzénos asszonyok*, Rubicon, 2008/7–8.
2. MÁTAY Mónika: *Méregkeverők*, szerk. MÁTAY Mónika, Korall Kiadó, 2016.
3. SZLADEK Barna: *A tiszazugi tömegmérgezés*, Csendőrségi Lapok, 1930/22–30.

Újságcikkek

1. Friss Újság, 1929. szeptember 4.
2. *A tiszazugi arzén-tömeggyilkosságok rejtelméből*. Friss Újság, 1929. szeptember 11.
3. *Egy júniusi éjszakán láng lobban föl a nagyrévi temetőben...* Kis Újság, 1929. szeptember 3.,
4. Kunszentmárton és Vidéke, 1929. július 9.
5. Pesti Napló, 1929. augusztus 25.